

Sławomir Głogowski, Edward Olszewski

"Włodawa. Miasto i region na
przełomie XX/XXI wieku", pod red.
Edwarda Olszewskiego,
Lublin-Włodawa 2002 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 12,
170-174

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

1. Trybunał Konstytucyjny - jako gwarant przestrzegania konstytucji w procesie tworzenia prawa dotyczącego obronności i bezpieczeństwa.
2. Trybunał Stanu, który zgodnie z konstytucyjną zasadą praworządności stoi na straży przestrzegania prawa przez wszystkie organy państwa, również wojskowe.
3. Najwyższa Izba Kontroli - w której istnieją wyspecjalizowane komórki zajmujące się sprawowaniem kontroli armii.
4. Sąd Najwyższy - Izba Wojskowa SN sprawuje nadzór nad orzecznictwem sądów wojskowych.
5. Naczelny Sąd Administracyjny kontrolujący wszystkie akty administracyjne, również wojskowe.
6. Rzecznik Praw Obywatelskich - który może żądać wyjaśnień i przedstawienia akt każdej sprawy za wyjątkiem spraw Wojskowych Służb Informacyjnych.
7. Prokurator Generalny jako zwierzchnik prokuratorów wojskowych.

Autor opisuje kontrolę społeczną za pośrednictwem takich instytucji, jak: związki zawodowe, społeczną inspekcję pracy, samorząd pracowniczy, instytucje samorządowe, instytucję skarg, środki masowego przekazu.

W rozdziale czwartym omawia kontrolę cywilną sprawowaną przez Ministra Obrony Narodowej. Kończąc swoje rozważania Żebrowski stwierdza, że u podstaw cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi w Polsce leży apolityczność wojska, która powinna stanowić punkt wyjścia przy kształtowaniu systemu kontroli. Przedstawiony w książce materiał ma duże wartości poznawcze i kształtujące. Ukazuje istotę kontroli cywilnej nad armią, jej złożoność i ważkość. Prowadzi do twierdzenia, że kontrola cywilna nie może doprowadzić do sytuacji, że każda zmiana rządu lub Ministra Obrony Narodowej wprowadza istotne zmiany w koncepcji jej funkcjonowania. Organy kontroli cywilnej nad siłami zbrojnymi powinny mieć dokładnie sprecyzowane zadania i ściśle określony zakres uprawnień. Praca jest kompendium wiedzy, które może być wykorzystane w dalszych pracach prowadzonych nad regulacją prawną zagadnień związanych z cywilną kontrolą nad armią.

Ogólnie rzecz biorąc książka Andrzeja Żebrowskiego to rzetelne i wnikliwe opracowanie tematu, pomimo wielu autorskich uogólnień i uproszczeń. Zdecydowanie polecam *Kontrolę cywilną nad siłami zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej* wszystkim decydentom i legislatorom. Bardzo ważną rzeczą jest apolityczność i apartyjność armii i to żeby organy cywilnej kontroli nad armią nie mogły użyć sił zbrojnych do realizacji własnych celów i partykularnych interesów. Decyzje związane z użyciem wojska muszą być podejmowane przez kompetentne osoby cywilne o wiele lepiej rozumiejące uwarunkowania w tym zakresie niż osoby wojskowe.

Marek Bidziński

Włodawa. Miasto i region na przelomie XX/XXI wieku, praca zbiorowa pod red. Edwarda Olszewskiego, Lublin Włodawa 2002, ss. 393.

Często fascynujemy się znaczącymi wydarzeniami z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, jakie zaszły w Polsce, czy Europie Środkowo-Wschodniej. Opisuje się je z reguły przez pryzmat całych państw czy regionu. Natomiast autorzy monografii *Włodawa. Miasto i region na przelomie XX/XXI wieku* ukazują nam, jaki wpływ miały te wydarzenia na przygraniczne miasto Włodawę. Przez co możemy w interesujący sposób poznać te fakty w innej konwencji. Znajdziemy tam nie tylko opis najnowszych dziejów, ale i informacje dotyczące przyrody czy kultury. Takie właśnie podejście do tematu czyni tę pracę bardzo interesującą i godną polecenia każdemu czytelnikowi.

Monografia *Włodawa. Miasto i region na przełomie XX/XXI wieku* stanowi owoc pracy społeczników włodawskich, a także osób związanych z Włodawą, skupionych w Towarzystwie Przyjaciół Ziemi Włodawskiej. Publikacja ta jest kontynuacją i uzupełnieniem publikacji *Dzieje Włodawy* z 1991 r. O ile monografia *Dzieje Włodawy* jawi się publikacją *stricto* naukową obejmującą chronologicznie dzieje Włodawy i jej okolic, od prehistorii do lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, o tyle praca *Włodawa. Miasto i region na przełomie XX/XXI wieku* ma charakter monografii populamonaukowej tego nadgranicznego miasta. *Dzieje Włodawy* były głównie wynikiem pracy pracowników naukowych UMCS (prof. zw. dr. hab. Edwarda Olszewskiego, prof. dr hab. Alicji Wójcik, dr. Bogusława Pawłowskiego), to niniejsza publikacja jest wyrazem aktywności mieszkańców Włodawy inspirowanych przez Towarzystwo. Trzeba tu wspomnieć o uczestnictwie w opracowywaniu tej książki pracowników naukowych i seminarzystów Wydziału Politologii UMCS (prof. zw. dr. hab. Edwarda Olszewskiego, dr. Andrzeja Miszczyka, mgr Doroty Redde-Sawczuk, mgr Renaty Kapelko, mgr. Mariana Tymińskiego-Czecha, mgr Pauliny Superczyńskiej, mgr. Radosława Olszewskiego).

Zamierzeniem autorów było ukazanie przemian społecznych, politycznych oraz gospodarczych, jakie przeżywała Włodawa i jej okolice w okresie od czasów powstania NSZZ „Solidarność” do zmiany systemu politycznego i gospodarczego końca XX wieku. Opisują oni wydarzenia i instytucje znane im z ich pracy zawodowej, czy też społecznej, przy czym niektórzy autorzy rozszerzyli ramy czasowe w stosunku do przyjętych. Taki zabieg wcale nie wpływa negatywnie na treść monografii. Przeciwnie, powoduje to, że całościowo możemy zobaczyć opisywaną rzeczywistość, a nie tylko wybrany fragment, zamknięty cezurą czasu. Doprowadziło to zarazem do uzupełnienia, rozszerzenia o nowe informacje zawarte w *Dziejach Włodawy*.

Artykuły pogrupowano tematycznie, celem przedstawienia wyraźniej podstawowych aspektów życia i funkcjonowania Włodawy i okolic. Taki właśnie zabieg redakcyjny spoił poszczególne artykuły w przejrzystą całość, zważywszy, że nie wszyscy autorzy mają większe doświadczenie w publikowaniu prac naukowych. Jednak mimo tego podjęto się udokumentowania bieżącej historii swojej „małej ojczyzny”. Opisan tam są też ludzie i instytucje, którzy tworzyli lub tworzą życie polityczne, gospodarcze, społeczne i religijne oraz znacząco wpływają na otoczenie.

Na początku ukazano środowisko przyrodnicze i demograficzne Ziemi Włodawskiej, położonej geograficznie na obszarze Garbu Włodawskiego i części Równiny Łęczyńsko-Włodawskiej. Na tym terenie znajdują się: Poleski Park Narodowy, Sobiborski Park Krajobrazowy, rezerваты, pomniki przyrody, rzeki oraz liczne jeziora. Znajdują się tam rzadkie lub wręcz unikalne gatunki roślin i zwierząt. Nie zapomniano opisać bogactwa lasów włodawskich wraz z zarządzającym je nadleśnictwem. Pokazana jest tu droga, jaką przebyło Nadleśnictwo Włodawa i ludzie je tworzący od dnia powstania po drugiej wojnie światowej aż do dnia dzisiejszego.

W środowisko naturalne wpisana jest ludność mieszkająca na tym terenie i tu dokonano analizy przemian demograficznych Włodawy ostatnich lat. Zobaczymy dane statystyczne wraz z komentarzem dotyczącym uwarunkowań demograficznych, struktury ludności, zaludnienia wraz z czynnikami wpływającymi na nie. Zauważyć można w latach osiemdziesiątych wzrost zaludnienia o kilkadziesiąt procent, a w latach dziewięćdziesiątych spadek o kilka procent przy dużym udziale ludności w wieku produkcyjnym. Na koniec zapoznamy się z prognozą rozwoju Włodawy w pierwszej połowie XXI wieku. Utrzymać się tam ma tendencja spadkowa, jeśli chodzi o zaludnienie, o ile nie zmienią się warunki gospodarcze związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej.

Przechodzimy następnie do obrazu życia politycznego i gospodarczego na tle zachodzących przemian w kraju, które nie ominęły też Włodawy, oraz ich wpływu na społeczeństwo miasta i okolicy. Znajdziemy tam informacje na temat rodzących się struktur partii politycznych, ich założycieli czy lokalnych liderów (SdRP/SLD - Franciszek Sobczuk, Witold Krawczyk i Tadeusz Łobacz, PSL - Waclaw Malesza, UD/UW - Danuta i Grzegorz Solarz i Marian Sołtys, KPN - Andrzej Chmiel, Jerzy Kozera i Marek Kowal, „Samoobrona” - Ewa Pastusiak i Andrzej

Rusiński). Aktywność lokalnych komórek partyjnych ukazano głównie poprzez pryzmat wyborów. Trzeba tu wyróżnić wybory samorządowe najbliższe lokalnej społeczności. To tam możemy zobaczyć programy partii czy wreszcie organizacje społecznych dotyczące konkretnych spraw bliskich ludziom, np. sprawa przejścia granicznego, walka z bezrobociem, rozwój gospodarczy miasta. Przy spadku zaufania dla ugrupowań związanych z NSZZ „Solidarność” mieszkańcy Włodawy głównie głosowali na ugrupowania lewicowe lub komitety lokalne w wyborach samorządowych. Możemy dalej zapoznać się z władzami samorządowymi Włodawy kolejnych trzech kadencji. Poza tym jeden z artykułów opisuje dokonania inwestycyjne w sferze infrastruktury miasta, mieszkalnictwa komunalnego, oświaty, sportu i rekreacji, na przykładzie jednej kadencji.

Autorzy opisują ważne dziedziny życia każdej społeczności lokalnej, jaką jest gospodarka i związane z nią perturbacje wynikające z gwałtownych zmian w latach dziewięćdziesiątych. Upadanie starych podmiotów gospodarczych (często pochodzących z czasów gospodarki scentralizowanej) negatywnie wpływało na życie gospodarcze i społeczne Włodawy. Powstające nowe podmioty, głównie handlowe, małe firmy budowlane, przeważnie nie były na tyle silne, aby zrównoważyć negatywne skutki. Niektóre z tych firm przetrwały i zaczęły się prężnie rozwijać, np. zakłady z branży budowlanej „Hanbud” i „WISBEGR”, firmy wielobranżowe „Hermes” oraz „SLAWEX” i firma handlowa „TIK”. Opisany został włodawski rynek pracy, jego specyfika na tle kraju i regionu oraz prognozy, co do dalszego rozwoju. W następnym artykule ujęto znaczenie i planowany rozwój obszaru Włodawy w „Strategii rozwoju województwa lubelskiego”, w tym główne programy dotyczące rozwoju planowanych sposobów finansowania i projektów już realizowanych, mieszczących się w tych ramach.

Niewątpliwie ściśle ze stanem gospodarki wiąza się kondycja instytucji i służb zapewniających szeroko rozumiane bezpieczeństwo, jakimi są lecznictwo oraz bezpieczeństwo osób i mienia (w tym nieujęcie ich w całość jest dość nieprzemyślane przy pracach redakcyjnych nad monografią). Dzięki dr. nauk med. Czesławowi Janiszewskiemu, wieloletniemu pracownikowi służby zdrowia we Włodawie, możemy prześledzić losy włodawskiej służby zdrowia od lat siedemdziesiątych do końca XX wieku. Autor opisuje etapy prężnej rozbudowy lecznictwa, zmiany zachodzące w jego strukturze i kadrach, bazę i obszar działania w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Natomiast lata dziewięćdziesiąte przyniosły stagnację, a ostatnie lata komplikacje związane z wprowadzeniem reformy służby zdrowia. Autor wiele uwagi poświęca ludziom tworzącym system opieki zdrowotnej, bez których nie mógłby on sprawnie funkcjonować.

Od służby zdrowia przechodzimy do zapoznania się z dziejami jednostki wojskowej usytuowanej we Włodawie w latach pięćdziesiątych, która istniała do początków lat dziewięćdziesiątych. Również zmiany po 1989 roku wpłynęły na los tej jednostki. Poznajemy dowódców jednostki, jej funkcjonowanie oraz pozytywny wpływ, jaki kadra wywarła na społeczność Włodawy, uczestnicząc w pracach na terenie miasta, czy w innych akcjach pomagających społeczności.

Kontynuując wątek bezpieczeństwa, spotykamy się z realiami funkcjonowania włodawskiej Komendy Policji, jak i strażnicy Straży Granicznej, w okresie ostatniej dekady XX wieku. Okres ten stanowił dla tych służb czas ogromnych zmian wynikających z przemian dokonujących się w państwie. Zmiany te oraz skutki w strukturach i obszarze działania są tematem analizy autorów. Zapoznajemy się z danymi dotyczącymi struktur, obsady osobowej oraz statystyki głównych obszarów działania tych służb.

Ważną rolę w systemie bezpieczeństwa spełnia włodawskie pożarnictwo - zawodowe i ochotnicze. Ochotnicza Straż Pożarna pełniła ważną rolę w historii Włodawy. Nie ograniczyła się tylko do zadań związanych z pożarnictwem, lecz stała się ośrodkiem wpływającym pozytywnie na społeczność miasta. Z osób tworzących OSP we Włodawie wywodzą się pierwsze kadry Państwowej Straży Pożarnej. Dzieje obu formacji ściśle się przeplatają.

Monografia zawiera także opis życia duchowego Włodawy na przykładzie działających parafii katolickich i prawosławnej. Najpierw zapoznajemy się z historią parafii pod wezwaniem św. Ludwika, datowaną od XVII w. oraz późniejszego klasztoru Ojców Paulinów. Opisany tam jest

wpływ, jaki zakonnicy wywierali swoją działalnością duszpasterską na mieszkańców Włodawy i okolic do powstania stycziowego. Znajdziemy tam listę proboszczów parafii oraz jej losy po współczesną działalność zakonników po powrocie do Włodawy w ostatniej dekadzie XX wieku. Opis zabytkowego kompleksu klasztornego na pewno zachęci do odwiedzenia tych obiektów.

Drugą z kolei parafią katolicką jest parafia pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego. Jest to młoda parafia, powołana w latach dziewięćdziesiątych XX w. Z informacji o niej dowiemy się o budowie kościoła, obszarze, duszpasterzach oraz aktywności parafian.

Przygraniczne położenie Włodawy spowodowało, że prawosławie miało na tym terenie ogromne znaczenie. Poznamy losy parafii prawosławnej, istniejącej od XVI w. Przejęta przez unitów w drugiej połowie XVIII w., powróciła do wyznawców prawosławia dwieście lat później. Wydarzenia po drugiej wojnie światowej, a szczególnie akcja „Wisła”, znacząco wpłynęły na parafię pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny. W artykule znajdziemy opis ikon tworzących ikonostas cerkwi włodawskiej.

Oświata i kultura znalazły znaczące miejsce na stronach publikacji. Czytelnik zapozna się z systemem szkolnictwa we Włodawie, ukształtowanym na przestrzeni ostatniej dekady XX wieku. Prezentowane są tu wszystkie włodawskie szkoły, począwszy od szczebla podstawowego, poprzez gimnazja do szkół średnich. Przedstawiony został dorobek i osiągnięcia wszystkich placówek na przestrzeni opisanego okresu. Uwypuklona została aktywność młodzieży włodawskiej na polu działalności naukowej i społecznej. Uczniowie biorą aktywny udział w olimpiadach przedmiotowych i konkursach. Włączają się w akcje charytatywne, ekologiczne i rozwijają współpracę z Białorusią i Ukrainą.

Prężnym ośrodkiem kulturalnym jest Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Pełni ono ogromną rolę w pielęgnowaniu pamięci o przeszłych pokoleniach mieszkańców ziemi włodawskiej. Żydzi, prawosławni i katolicy tworzyli przez wieki zgodną społeczność. By zachować te tradycje, muzeum prowadzi prace nad zachowaniem nie tylko materialnych pamiątek, ale i żywej kultury. Wpisuje się w to Festiwal Trzech Kultur, stanowiący zarazem atrakcję nie tylko dla mieszkańców. Muzeum nie ogranicza się do prezentacji rodzimej kultury, lecz stara się także pokazać kultury egzotyczne.

Tematem jednego z artykułów jest dorobek prasy włodawskiej. Początki kształtowania się lokalnych gazet możemy zauważyć w końcu lat osiemdziesiątych, a zniesienie cenzury rozpoczyna okres intensywnego rozwoju prasy lokalnej. Dzięki takim tytułom, jak: „Gazeta Włodawska” - red. Dorota Bielińska, „Nowa Gazeta Włodawska” - red. Stanisław Sulimierski, „Wieści Włodawskie” - red. Marek Kowal, „Panorama Włodawska” - red. Stanisław Sulimierski czy „Powiatowa Gazeta Włodawska” - red. Agata Dudek, mieszkańcy informowani byli o sprawach istotnych dla miasta i regionu.

Podobnie jak prasa, sport jawi się jako istotny element funkcjonowania przestrzeni kulturalnej. Nie zabrakło miejsca na kartach publikacji na zaznajomienie czytelnika z historią, działalnością oraz dokonaniami miejscowego Klubu Sportowego „Włodawianka”. Jego wychowankowie w zapasach w stylu wolnym zdobyli uznanie nie tylko na arenach krajowego sportu. Między innymi Tadeusz Kowalski - wicemistrz Europy seniorów i wielokrotny mistrz Polski juniorów czy Andrzej Korneluk - reprezentant Polski w Igrzyskach Olimpijskich w Atlancie.

Na koniec czytelnik zapozna się z działalnością Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Włodawskiej, siły sprawczej wydania *Dziejów Włodawy* i teże monografii. Poznamy twórców Towarzystwa z Tadeuszem Garbaciakiem, prof. Zbigniewem Sierpińskim i Maciejem Redde na czele. Przedstawiono pozostałych członków, główne kierunki działań i efekty działalności.

Niewątpliwą zaletą monografii jest ukazanie szerokiego spektrum tematów dotyczących Włodawy i okolic. Także fakt, iż większość artykułów jest dziełem włodawskich autorów, pozytywnie wpływa na treść pracy. Napisana jest językiem przystępnym dla czytelnika. Minusem monografii są drobne niedoskonałości niektórych artykułów i nieumieszczenie w pracach redakcyjnych lecznictwa w bloku poświęconym bezpieczeństwu.

Monografia, wraz ze wcześniejszą, stanowi kompendium wiedzy o Włodawie i okolicy, jest skierowana do czytelników chcących poznać historię i codzienność. Pozwala dostrzec, iż rodzinne strony mają nader ciekawą czy nawet burzliwą historię. Co więcej, otaczająca nas codzienność małych ojczyzn, jak Włodawa, stanowi ciekawy materiał do udokumentowania. Na zakończenie dodam, że jeśli kogoś z czytelników zafascynowała ta książka i chce pogłębić wiedzę o Włodawie i okolicach, to znajdzie spis publikacji dotyczących tego tematu w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej we Włodawie.

Stawomir Głogowski

Marceli Kosman, *Polska-Litwa z odległej i bliższej przeszłości*, Wydawnictwo „Forum Naukowe”, Poznań 2003, ss. 317.

Najnowsza książka Marceliego Kosmana stanowi pewnego rodzaju podsumowanie pierwszych, najwyższych zainteresowań poznańskiego historyka aktualnie zwróconego ku zagadnieniom szeroko pojętej kultury politycznej (aczkolwiek niekompletne, gdyż autor zapowiada jedno-, lub dwutomową kontynuację studiów). Mam tu na myśli litewskie wątki obecne w bogatym dorobku profesora, w postaci m.in. następujących tomów: *Drogi zaniku pogaństwa u Baltów, Zmierzech Perkuna czyli ostatni pogaństwo nad Bałtykiem, Litewska Jednota Ewangelicko-Reformowana od połowy XVII w.-do 1939 r., Orzeł i Pogoń, Litwa pierwotna-mity i fakty, Wilno dawniej i dziś, Cmentarze dawnego Wilna*. Tytuły te odzwierciedlają problemy badawcze, charakterystyczne dla szkoły Henryka Łowmiańskiego, patrona dociekań lituanistycznych autora omawianej książki. Zauważyć należy, iż swojemu Mistrzowi (pisownia oryginalna - przyp. I. H.) Marceli Kosman poświęcił jej część pierwszą, w której akcentem osobistym towarzyszy pogłębiona refleksja nad rozpiętością tematyczną oraz metodologią Łowmiańskiego.

W wyborze *Polska-Litwa z odległej i bliższej przeszłości* znajdują się rozprawy i artykuły wskazujące na trudne momenty wspólnej historii, do dzisiaj będącej powodem nieporozumień społeczno-politycznych oraz kontrowersji uczonych. Są to przykładowo takie zagadnienia, jak: chrystianizacja Litwy, związki z Koroną, polonizacja elit litewskich, kulturowa ekspansja Rzeczypospolitej, polski i litewski stosunek do Wilna, narodowe aspiracje Litwinów w kontekście unii z Polską. Sposób ich prezentacji wyraźnie odzwierciedla fascynację religioznawcy autora. Obiektywne relacjonowanie faktów z odległej nieraz przeszłości, ujawnia źródła trwałości legendy podtrzymującej negatywne stereotypy narodowe odnośnie do Polaków. Przyjęcie chrztu przez Władysława Jagiełłę i unia w Krewie (1385) nadal bowiem bywają interpretowane przez pryzmat jednostronnie korzystnej dla Polski transakcji. Zasadnicze różnice w ocenie najwcześniejszych, ale także w konsekwencji - późniejszych wypadków, aż do odrodzenia tożsamości litewskiej na przełomie XIX i XX wieku oraz politycznego, narodowego i religijnego skomplikowania okresu dwudziestolecia międzywojennego - sprawiają trudności w urzeczywistnieniu sąsiedzkiego dialogu, nawet pomiędzy wolną Polską i Litwą. Marceli Kosman, swobodnie przemieszczając się w przestrzeni historycznej oraz uwarunkowaniach geopolitycznych, przypomina, że Polska, odgrywając decydującą rolę w chrystianizacji Litwy, poskromiła tym samym apetyty Rusinów i Krzyżaków na uczynienie z Auksztoty oraz Żmudzi terenów zależnych. Kończąc rozważania o reliktach pogaństwa na Litwie, autor formułuje ciekawy wniosek na temat genezy tolerancji wyznaniowej, sięgającej XIV wieku.

Interesujące uwagi wykładu dotyczą historycznego i etnicznego aspektu narodowości litewskiej. Jak dowiedli bowiem liczni badacze, Litwini historyczni rozplynęli się w masie słowiańskiej za sprawą długotrwałych kontaktów z Rusią, a następnie z Polską. W XIX wieku pojęcie Litwin, obok Rusina i Koroniarza, funkcjonowało podrzędnie wobec pojęcia Polak. Nazewnictwo to, nawiązując do